

REFLEXIVE ANALYSIS OF THE PROCESS OF TEACHING JAPANESE AS A MEANS OF INCREASING ITS EFFICIENCY

The article is devoted to the methods that help the teacher of Japanese to analyze his own teaching style, find the problematic issues and make necessary improvements in his pedagogical practice.

Key words: *methods of reflexive analysis, facilitation, improvement, reflexive diary, questionnaire.*

УДК 81'374.822=161.2=521

I.Сердюк

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УКЛАДАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СЛОВНИКА З ЯПОНСЬКОЇ МОВИ

Стаття містить п'ять методичних основ, за якими автор вважає доцільним укладати електронні словники, які будуть використовуватися у вищих навчальних закладах України. Ці словники можуть укладатися як викладачами, так і зацікавленими студентами для того, щоб полегшити оволодіння японською мовою у філологів-японістів. Методичними основами автор вважає наступне: (а) Відповідність електронного словника умовам навчання; (б) Висока ефективність лексикографічної бази; (в) Відображення істотних мовних одиниць; (г) Ефективна словникова стаття; (р) Комп'ютеризація словника.

Ключові слова: *методичні основи, електронний словник, словникова стаття, лексикографічна база, істотні мовні одиниці.*

Важко уявити собі філолога японіста нового покоління без електронного словника. Він значно розширив можливості для перекладу. Однак наразі в Україні електронні словники японської мови представлені лише пристроями, які завозяться із Японії. Зазвичай вони доволі дорогі, і молоді японісти не можуть дозволити купити їх на першому році навчання. Більше того, інколи трапляється, що лексика чи вирази, які зустрічаються у навчальному матеріалі першого не представлена у електронному словнику.

Зважаючи на це все, ми вважаємо, що можна укласти електронний словник власними силами, який би відповідав всім потребам українських студентів, був би абсолютно безкоштовним та мав високу ефективність. Для цього нами розроблені наступні методичні основи укладання електронного словника японської мови.

Першою методичною основою, на підставі якої ми пропонуємо укладати електронний словник японської мови, є якомога більша **відповідність майбутнього словника умовам навчання** тих, кому він може знадобитися.

Поняття «умови навчання» досить широке, тому укласти словник, який би відповідав всім умовам практично неможливо. Проте, абсолютно чітко можна окреслити найголовніші умови та зробити акцент саме на наближеність до них.

Майбутніми користувачами ми пропонуємо зробити студентів, проте особливо наголошуємо, що словник більше орієнтований на студентів саме перших курсів. Наш вибір такої групи потенційних користувачів пояснити досить просто: вони мають менше всього досвіду вивчення профільної іноземної мови і тому потребують більшої допомоги. [Бовтенко 2005, 6]

Визначившись із цільовою аудиторією, укладачу варто окреслити перелік мовних одиниць, які підлягатимуть опису. Так ми пропонуємо залучити наступні одиниці мови:

- *іменники*: ми радимо не робити різниці між описом власних та загальних назв, як це роблять японські лексикографи;

- *прикметники*: варто відображати розподіл на い形容詞 та な形容詞 спеціальними позначками у рядку умовних позначок;

- *дієслова*: одночасно із поділом на групи ми вважаємо доцільним давати форму дієслова в інфінітиві: це стане у нагоді як для перших курсів;

- *числівники*: особливу увагу студентів потрібно привернути до факту, що читання ієрогліфів у таких випадках істотно змінюється; до того ж треба виокремити числа місяця;

- *лічильні суфікси*: варто давати вичерпні пояснення щодо принципів їх застосування із прикладами;

- *вигуки*: попри те, що ця частина мови не є дуже вживаною у слов'янських мовах, вона може відігравати важливу роль в японській; до цієї групи слід також, на нашу думку, включити і різні оноματοпоетичні мовні одиниці;

- *фрази-кліше*: треба особливо акцентувати увагу на ключові фрази-кліше, які повсякденно використовують японці.

У вчених-лексикографів не викликає сумнівів той факт, що цінність словника багато в чому визначається *ефективністю лексикографічної бази*. Вона на рівні з структурою словникової картки та списком скорочень відрізняє словник від інших словників. Таким чином, ми пропонуємо зробити цей критерій другою методичною основою укладання електронного словника.

На нашу думку, ефективність лексикографічної бази, перш за все, визначається наступними параметрами:

- способом відбору матеріалу для бази (в лексикографічній традиції це називається «розписування текстів»);

- способом презентації контексту вживання мовної одиниці;

- цінністю лексикографічної бази в майбутньому;

Прокоментуємо ці три основних параметра, які визначають ефективність лексикографічної бази будь-якого словника не залежно від його типу.

Спосіб відбору матеріалу для лексикографічної бази є багато в чому вирішальним, адже він власне формує та окреслює джерела поповнення реєстру словника. Тут визначальними аспектами є концепція словника та його тип.

Спосіб презентації контексту вживання мовної одиниці також є дуже важливим, адже він оформлює відношення між мовними одиницями в середовищі лексикографічної бази, допомагає розкрити відтінки значень, пропонує нові. [Городецький 1989, 8]

Ми виробили три принципи презентації контексту:

– *контекст повинен братися з оригінального тексту*: лексикографи-укладачі іноземних словників зазвичай не є носіями мови, в той час укладачі навчально-методичних комплексів являються носіями мови. Для того щоб не зробити помилку або якнайкраще розкрити значення слова у контексті лексикограф-укладач повинен користуватися тим прикладом, що його використали в оригінальному тексті;

– *кожна описувана одиниця повинна бути показана в контексті*: часто трапляється так, що лексикографи-укладачі не показують вживання певних мовних одиниць у контексті, тому що вони або дуже прості (зазвичай така доля сплітає числівники), або просто синонімічні з іншими. На наш погляд, користувача словника варто зразу привчати до того, що слово не існує відокремлено у лексикографічному просторі, а вживається в мовному оточенні. Іншими словами, кожна словникова стаття повинна містити приклад із контекстом;

– *контекст має бути зрозумілим*: цей принцип дещо в чому вступає в діалектичне протиріччя із першим принципом. Справа в тому, що, по-перше, саме лексикограф-укладач повинен визначати межі контексту та слідкувати, щоб він був з одного боку повним, з іншого – стислим; по-друге, ми вважаємо, що слова, вжиті в контексті, можна дещо спрощувати або замінити синонімічними та вже відомими;

Цінність лексикографічної бази в майбутньому багато в чому змушує лексикографа-укладача подумати про її ефективність та універсальність. Часто через це лексикографічні бази роблять «відкритими», або, якщо мова йде про електронні словники, пишуть дуже простою мовою програмування для того, щоб навіть і непрофесіонали могли її поповнювати, тим самим розвиваючи словник в цілому. [Пешак 1990, 19]

Наповнення лексикографічної бази має не менше значення ніж її структура. Тому лексикограф-укладач під час поповнення лексикографічної бази завжди повинен тримати в умі певний алгоритм, за яким він відбирає мовні одиниці, категорії чи критерії. [Карпіловська 2006, 11]

Проте не меншою проблемою є власне *відображення істотних мовних одиниць*, що підлягають лексикографічному реєструванню. Правильне їх відображення ми пропонуємо зробити третьою основою укладання словника.

Для того щоб уникнути майбутніх складностей, пов'язаних із презентацією мовних одиниць, ми пропонуємо наступні кроки:

– *перед розписуванням текстів скласти список категорій мовних одиниць та при потребі його доповнювати*: як зазначають досвідчені лексикографи-укладачі, значно легше змінювати вже існуючу систему поповнення реєстру, аніж під час процесу складати нову. Іншою перевагою такого підходу є те, що одночасно із назвами категорії мовних одиниць лексикограф-укладач створює приблизний список скорочень, які будуть використовуватися в словниковій картці.

– *категорії мовних одиниць слід розмежовувати так, щоб це давалося взяти*: на нашу думку, кожна частина мови, фразеологічні звороти, фрази-кліше є унікальними з точки зору лінгвістичного опису, тож завдання лексикографа-укладача полягає в тому, щоб показати всі особливі граматичні категорії певної частини мови в словниковій картці. Іншими словами, користувач словника, відкривши словникову картку повинен одразу ж зрозуміти, до якою категорії мовних одиниць належить слово, яке він шукає.

– *особливості мовної поведінки* описуваної одиниці повинні бути показані *якнайбільш виразніше*: багато лексикографів-теоретиків наполягає на тому, що всі категорії мовних одиниць є рівноправними з точки зору презентації у словниковій картці. Іншими словами, лексикограф-укладач повинен приділяти однакову увагу та розписувати детально і самостійні частини мови, і службові і фразеологічні звороти. На нашу думку, тільки цього недостатньо для досконалості словника. Ми вважаємо, що кожна категорія мовних одиниць повинна бути презентована якнайліпше і давати вичерпну інформацію, особливо по своїм специфічним граматичним або паралінгвальним аспектам. Так, фрази-кліше вимагають стислого, але детального пояснення щодо особливостей їх вживання, дієслова-виключення – акцентування на відмінностях вживання тощо.

Лексикографи-укладачі пишуть багато статей про визначальні компоненти словника, такі як лексикографічна база, орієнтація словника тощо. Проте часто вони забувають, що користувачі словників запам'ятовують їх продукти не за тими аспектами, а за більш простим та звичайним критерієм – виглядом словникової статті.

Є багато прикладів словників, які подають фундаментальну інформацію про певні мовні одиниці, проте не є популярними через велику незручність словникової статті. Це феномен, на жаль, розповсюджується також і на електронні словники. [Андрюшенко 1988, 1]

Ми вважаємо, що професійний лексикограф-укладач, перш за все, повинен зосередити свої зусилля на створенні ефективної лексикографічної статті. Саме тому, ми називаємо *ефективність словникової статті* четвертою методичною основою створення електронного словника.

На нашу думку, ефективність словникової статті складається із наступних компонентів:

– *власне структури словникової статті*: на нашу думку, ефективним може бути тільки те, що добре структуровано; іншими словами, лексикограф-укладач повинен розробити таку модель презентації мовної одиниці, щоб вона якнайбільш виразніше та зрозуміліше відображала наповнення лексикографічної бази;

Зважаючи на специфіку японської мови та способу укладання електронних словників, ми вважаємо необхідним зробити певні доповнення до традиційної структури словникової статті:

- *дублювання заголовку словникової картки*: як відомо, більшість слів японської мови можна записати або силабічним письмом кана або ієрогліфами; на перших етапах вивчення студенти сприймають лише кана, проте на подальших етапах вони вже звикають до запису слів ієрогліфами; ми пропонуємо дублювати словникові статті, єдиною різницею між ними залишати спосіб написання реєстрового слова, причому в словниковій статті, головне слово якої записано кана, ми пропонуємо давати в лапках варіант запису слова ієрогліфами;

- *широке вживання скорочень*: звичай кількість умовних скорочень, що передують основному тексту словникової статті, не є достатньою для розкриття основних граматичних категорій мовної одиниці; тому ми наголошуємо на важливості створення різноманітних умовних скорочень, які б якнайліпше презентували всі сторони граматичної природи мовної одиниці;

- *широке вживання прикладів*: деякі словники не дають багато прикладів до однієї лексичної одиниці або залишають мовну одиницю зовсім без прикладів; ми наголошу-

ємо на важливості наявності прикладів та вимагаємо супроводжувати кожен описувану одиницю прикладами;

- *широке вживання ремарок та перехресних посилань*: на нашу думку, дуже важливим завданням є формування у користувача систематичного уявлення про мовні одиниці; це дуже просто зробити в електронному словнику за допомогою ремарок та перехресних посилань, які дають змогу користувачеві миттєво перейти до групи подібних мовних одиниць або синонімів, антонімів тощо.

- *використання умовних позначок та ремарок*: певні словники просто дивують великою кількістю незрозумілих умовних позначок, в той час як інші зовсім їх не використовують; ми вважаємо, що треба використовувати умовні позначки та помітки тільки тоді, коли треба показати важливу або диференціюючу інформацію; щодо ремарок, то вони є незамінними при поясненні так званої «безеквівалентної лексики»

- *тісний зв'язок із навчальною програмою*: останнім компонентом, які складає основи ефективності словникової картки ми вважаємо тісну взаємозалежність між наповненням лексикографічної бази та тим, що користувач прагне вивчити; оскільки ми розробляємо навчальний словник для студентів, цілком можливо вважати, що в такому випадку, варто орієнтуватися на навчальну програму.

Як було зазначено вище, електронними словниками називають такий тип словників, в процесі створення яких або під оперування якими обчислювальна техніка відіграє найважливішу роль. Справа в тому, що це на перший погляд просте визначення залишає питання: якою саме обчислювальною технікою буде користуватися лексикограф-укладач або користувач. Тож, відповідь на це питання визначає, яким буде електронний словник на фінальній стадії створення: власне електронним або автоматичним. [Зубов 2004, 10]

Оскільки ми прагнемо створити навчальний електронний словник, орієнтований на студентів, то типом обчислювальної техніки, яка буде залучена під час укладання та користування словником ми пропонуємо зробити комп'ютер. Тому *комп'ютеризація словника* становить нашу п'яту методичну основу.

З огляду на сучасний рівень розвитку комп'ютерної техніки залишається питання: яку фірму програмного забезпечення вибрати, яку мову програмування обрати тощо.

На нашу думку, варто також відзначити, що від вибору програмного забезпечення залежить, які функції електронного словника будуть наявні. Іншими словами, лексикограф-укладач повинен добре зважити свій вибір, адже від програмного забезпечення залежить ступінь ефективності перетворення в життя концепції словника.

Не треба забувати, що зараз у світі намічується тенденція до залучення наукою все більшої і більшої кількості технічних засобів. Таким чином, на нашу думку, комп'ютеризація лексикографії є неминучим процесом, який призведе до більшої інтеграції цієї науки в коло всіх інших наукових дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрющенко В.М. Автоматизация в лексикографии. Современное состояние и новые возможности / Андрющенко В.М. – К., 1988. – 224 с.
2. Арутюнова Н.Д. Дискурс / Арутюнова Н.Д. – М., 1990. – 137 с.
3. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику / Баранов А.Н. – М., 2003. – 360 с.

4. Баранов А.Н. Категории искусственного интеллекта в лингвистической семантике. Фреймы и сценарии / Баранов А.Н. – М., 1987. – 240 с.
5. Беляева Л.Н., Автоматизация в современной лексикографии / Беляева Л.Н. – СПб, 1996. – 148 с.
6. Бовтенко М.А. Теория компьютерной лингводидактики / Бовтенко М.А. – М., 2005. – 216 с.
7. Гак В.Г. Учебный словарь / Гак В.Г. Словарь. – М., 1990. – 666 с.
8. Городецкий Б.Ю. Компьютерная лингвистика: моделирование языкового общения. / Городецкий Б.Ю. – М., 1989. – 169 с.
9. Городецкий Б.Ю. Проблемы и методы современной лексикографии / Городецкий Б.Ю. – М., 1983. – 337 с.
10. Зубов А.В. Информационные технологии в лингвистике / Зубов А.В. – М., 2004. – 208 с.
11. Карпіловська С.Л. Вступ до прикладної лінгвістики / Карпіловська С.Л. – Донецьк, 2006. – 188 с.
12. Кобозева И.М. Моделирование общения в человеко-машинных системах / Кобозева И.М. – М., 1987. – 316 с.
13. Красных В.В. К вопросу о лингвокогнитивных аспектах коммуникативного акта / Красных В.В. – М., 1998. – 312 с.
14. Кротов А.А. Теоретические и практические аспекты создания морфемного словаря / Кротов А.А. – М., 2002. – 208 с.
15. Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов / Кубрякова Е.С. – М., 1996. – 245 с.
16. Маккьюин К. Дискурсивные стратегии для синтеза текста на естественном языке / Маккьюин К. – М., 1989. – 487 с.
17. Минский Н.С. Структура для представления знания / Минский Н.С. – М., 1978. – 403 с.
18. Олкер Х.Р. Волшебные сказки, трагедии и способы изложение мировой истории в компьютерном языке / Олкер Х.Р. – М., 1987. – 282 с.
19. Пещак М.М. Нариси з комп'ютерної лінгвістики / Пещак М.М. – Ужгород, 1999. – 140 с.
20. Попов Э.В. Общение с ЭВМ на естественном языке. / Попов Э.В. – М., 1982. – 155 с.

И.Сердюк

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОСТАВЛЕНИЯ ЭЛЕКТРОННОГО СЛОВАРЯ ЯПОНСКОГО ЯЗЫКА

Статья содержит пять методических основ, согласно которым автор считает уместным составлять электронные словари, которые будут использоваться в высших учебных заведениях Украины. Эти словари могут быть составлены как преподавателями, так и заинтересованными студентами для того, чтобы облегчить овладение японским языком студентами-филологами. Методическими основами автор считает следующее: (а) Соответствие электронного словаря условиям обучения; (б) Высокая

эффективность лексикографической базы; (в) Отображение важных языковых единиц; (г) Эффективная словарная статья; (д) Компьютеризация словаря.

Ключевые слова: методические основы, электронный словарь, словарная статья, лексикографическая база, важные языковые единицы.

I.Serdyuk,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF CREATING AN ELECTRONIC DICTIONARY OF JAPANESE

The article deals with five methodical principles based on which the electronic dictionaries which are used in institutes of higher education of Ukraine should be created, according to the author. These dictionaries may be created by teachers as well as students who are interested in it and are dedicated to help the students who are studying Philology master Japanese language. The author considers to following to be methodical principles: (a) Compliance of the electronic dictionary with learning conditions; (b) High effectiveness of the lexicographical base; (c) Representation of essential language units; (d) Effectiveness of dictionary entry; (e) Computerization of the dictionary.

Key words: methodical principles, electronic dictionary, dictionary entry, lexicographical base, essential language units.

УДК 81-139

В.Федянина,

Московский городской педагогический университет, Москва

СТРАТЕГИЯ ПРОЕКТИРОВАНИЯ СТРУКТУРЫ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «ИСТОРИЯ ЯПОНСКОГО ЯЗЫКА И ВВЕДЕНИЕ В СПЕЦИФИЛОЛОГИЮ»

Автор статьи читает курс лекций и ведет семинарские занятия по дисциплине «История японского языка» введение в специфилологию» для студентов, которые получают специальность «методика преподавания иностранных языков и культур» и изучают японский язык как основной.

Цель курса состоит в том, чтобы дать представление об изменениях, которые происходили в японском языке на протяжении всего его развития. В связи с этим в курсе ставятся следующие задачи:

- ознакомить студентов с основными тенденциями и направлениями развития японского языка в тесной связи с историей народа и его культурой;*
- раскрыть закономерности развития японского языка как определенной системы с древнейших времен по настоящее время (т.е. взаимосвязь подсистем языка – фонетических, грамматических и лексических – в разные периоды развития языка).*